

Глава 2

ЗА НЕРАЗЛИЧАВАНЕТО НА НЕЩАТА

南郭子 机而坐，仰天而嘘，苍焉似 其 。成子游立侍乎前，曰：“何居乎？形固可使如槁木，而心固可使如死灰乎？今之 机者，非昔之 机者也？”子 曰：“偃，不亦善乎而 之也！今者吾 我，汝知之乎？女·人 而未·地 ，女·地 而不·天 夫！”

子游曰：“敢· 其方。”子 曰：“夫大 噫气，其名 。是唯无作，作 万 怒口（左“口”右“号”）。而独不· 之口口（“戮去“戈”音）乎？山林之畏佳，大木而 之 穴，似鼻，似口，似耳，似筭，似圈，似· ，似 者，似 者。激者、口（“· ”右“高”音）者、叱者、吸者、叫者、口（左“· ”右“豪”音）者、口（上“· ”下“天”音）者，咬者，前者唱于而随者 ，小和， 大和， 早 虚。而独不 之· · 之刀刀乎？”

子游曰：“地 是已，人 遇比竹是已，敢· 天 。”子 曰：“夫吹万不同，而使其自己也。咸其自取，怒者其· 邪？”

[1]

大知· · ，小知· · 。大言炎炎，小言詹詹。其寐也魂交， 也形· 。与接 口（左“ ”右“勾”），日以心斗。· 者、者、密者。小恐惴惴，大恐· · 。其 若机 ，其司是非之也；其留如· 盟，其守 之· 也；其 若秋冬，以言其日消也其溺之所 之，不可使 之也；其 也如· ，以言其都汙也；近死之心，莫使 也。喜怒哀 ， 姚佚 · -- 虚，蒸成菌。日夜相代乎前而莫知其所萌。已乎，已乎！旦暮得此，其所由以生乎！

非彼无我，非我无所取。是亦近矣，而不知其所 使。若有真宰，而特不得其口（左“目”右“借 朕”）。可行己信，而不 其形，有情而无。面骸、九 、六藏、 而存焉，吾· 与 ？汝皆· 之乎？其有私焉？如是皆有 臣妾乎？其臣妾不足以相治乎？其有真君存焉！如求得其情与不得，无益 乎其真。一受其成形，不亡以待尽。与物相刃相靡，其行尽如 而莫之能止，不亦悲乎！· 身役役而不 其成功，口（上“ ”中“人”下“小”音）然疲役而不知其所 ，可不哀邪！人· 之不死，奚益！

Дзъдзи от Южната Стена седял на стола си, подпирайки се с ръце, взирал се в небето и дишал празен и отчужден, като че ли бил загубил свой другар.¹ Йенчън Дзъйоу, който стоял до него в очакване, казал:

– Какво означава това? Можеш ли наистина да превърнеш тялото си в умиращо дърво, а ума си в угаснала пепел? Човекът, който си почива на стола в този момент не е този, който си почиваше в него преди време!

Дзъдзи отговорил:

– Правиш добре, като ми задаваш този въпрос, Йен. Сега съм изгубил себе си. Можеш ли да разбереш? Можеш да чуеш глъчката на хората, но не чуваш плача на земята. Или, ако вече си го чул, то не си чул песента на Небето.

Дзъйоу продължил:

– Мога ли да запитам какво означава това?

Дзъдзи отговорил:

– Великата Пръст изригва дъх и това е вятърът. Докато той не се появи, нищо не се случва. Но когато това се случи, десет хиляди кухни започват да вият страховито. Не ги ли чуваш, жадуващи да проговорят? В планинските гори, където дървета се удрят и се превиват, има огромни дървета – стотина педи в кръг, с пукнатини и процепи като ноздри, подобия на усти, уши, като кани, чаши, купи, нацепени и дълбоко набраздени. Те бучат като вълни, свистят като стрели, пищят пронизително, дишат тежко, ридаят, стенат и вият страховито; първите звучат 'уеее!'; следващите извикват 'уиии!' В периода на нежния бриз те отгова-

---

¹ Думата 'другар' е интерпретирана различно. Тя може да означава съмишленик, съпруга или собственото тяло.

其形化，其心与之然，可不·大哀乎？人之生也，固若是芒乎？其我独芒，而人亦有不芒者乎？

夫隨其成心而 之，· 独且无 乎？奚必知代而自取者有之？愚者与有焉！未成乎心而有是非，是今日 越而昔至也。是以无有 有。无有 有， 有神禹且不能知，吾独且奈何哉！

[2]

夫言非吹也，言者有言。其所言者特未定也。果有言邪？其未 有言邪？其以 于口（“ ”字以“ ”代“弓”音）音，亦有 乎？其无 乎？道 乎 而有真 ？言 乎 而有是非？道乎往而不存？言 乎存而不可？道 于小成，言 于 。故有儒墨之是非，以是其所非而非其所是。欲是其所非而非其所是， 莫若以明。

[3]

物无非彼，物无非是。自彼 不 ，自知 知之。故曰：彼出于是，是亦因彼。彼是方生之·也。 然，方生方死，方死方生；方可方不可，方不可方可；因是因非，因非因是。是以 人不由而照之于天，亦因是也。是亦彼也，彼亦是也。彼亦一是非，此亦一是非，果且有彼是乎哉？果且无彼是乎哉？彼是莫得其偶，· 之道枢。枢始得其 中，以 无 。是亦一无 ，非亦一无 也。故曰：莫若以明。

以指 指之非指，不若以非指 指之非指也；以 之非 ，不若以非 之非 也。天地一指也，万物一 也。

可乎可，不可乎不可。道行之而成，物· 之而然。 乎然？然于然。 乎不然？不然于不然。物固有所然，物固有所可。无物不然，无物不可。故 是 与楹， 与西施，恢· · 怪，道通 一。

其分也，成也；其成也， 也。凡物无成与 ， 通 一。唯 者知通 一， 是不用而寓· 庸。庸也者，用也；用也者，通也；通也者，得也。 得而几矣。因是已，已而不知其然· 之道。 神明 一而不知其同也，· 之“朝三”。何· “朝三”？狙公 口（上“ ”下“予”音），曰：“朝三而暮四。” 狙皆怒。

рят едва чуто, но в пълната сила на вихъра хорът е внушителен. И когато бурният вятър току-що е преминал, всички кухни се изпразват отново. Никога ли не си виждал продължителното потръпване и полюляване след това?

Дзъйоу попитал:

– Значи под плач на земята ти имаш предвид звука на тези кухни, а с глъчката на хората ти назоваваш звука на флейтите и свирните. Но мога ли да попитам за песента на Небето? “

Дзъдзи отговорил:

– Вятърът духа в множеството неща различно, така че всяко остава себе си – всички вземат това, което искат според себе си; но кое е това, което звучи?²

[1]³

Великото разбиране е обширно и спокойно, малкото разбиране е тясно и прибързано. Великите думи са ясни и прозрачни. Преходните думи са невъздържани и конфликтни. По време на сън човешките духове се реят; в часовете на пробуждане човешките тела се изпълват с активност. С всичко, с което се срещнат, влизат в съприкосновение. Ден след ден те впрягат умовете си в противоречия, понякога значими, понякога корисни, понякога маловажни. Малките им страхове са дребнави и трепетни; големите им страхове ги водят до загуба на ръзсъдък и ги обсебват. Те отскачат като стрела или камък, изстрелян с лък, уверени че са съдници на правилното и грешното. Придържат се упорито към убежденията

---

² Небето не е нещо отделно от земята и човека, а име, с което е означено естественото и спонтанно действие и на двете.

³ Откъс [1]. Варианти на превод – с. 254.

曰：“然 朝四而暮三。” 狙皆悦。名 未 而喜怒 用，亦因是也。是以 人和之以是非而休乎天·，是之· 行。

[4]

古之人，其知有所至矣。 乎至？有以 未始有物者，至矣，尽矣，不可以加矣！其次以 有物矣，而未始有封也。其次以 有封焉，而未始有是非也。是非之彰也，道之所以 ， 之所以成。果且有成

与 乎哉？果且无成与 乎哉？有成与 ，故昭氏之鼓琴也；无成与 ，故昭氏之不鼓琴也。昭文之鼓琴也， 之枝策也，惠子之据梧也，三子之知几乎皆其盛者也，故 之末年。唯其好之也以 于彼，其好之也欲以明之。彼非所明而明之，故以 白之昧·。而其子又以文之·，· 身无成。若是而可·成乎， 我亦成也；若是而不可·成乎，物与我无成也。是故滑疑之耀， 人之所 也。 是不用而寓·庸，此之·“以明”。

[5]

今且有言于此，不知其与是 乎？其与是不 乎？ 与不 ，相与 ， 与彼无以 矣。然，· 言之：有始也者，有未始有始也者，有未始有夫未始有始也者；有有也者，有无也者，有未始有无也者，有未始有夫未始有无也者。俄而无矣，而未知有无之果孰有孰无也。今我 已有有·矣，而未知吾所·之其果有·乎？其果无·乎？

夫天下莫大于秋豪之末，而大山 小；莫寿于 子，而彭祖 夭。天地与我并生，而万物与我 一。既已 一矣，且得有言乎？既已·之一矣，且得无言乎？一与言 二，二与一 三。自此以往，巧 不能得，而况其凡乎！故自无 有，以至于三，而况自有 有乎！无 焉，因是已！

[6]

夫道未始有封，言未始有常， 是而有眇也。· 言其眇：有左有右，有 有 ，有分有 ，有 有争，此之·八德。六合之外， 人存而不·；六合之内， 人·而不·；春秋·世先王之志， 人·而不 。

си, като че ли са положили клетва пред боговете, уверени, че следват неотлъчно победата. Те изчезват като топящ се сняг – от ден на ден се стопява смисъла и на пътя им. Потънали са в това, което правят и не можеш да ги отклониш. Израстват мрачни и получават белезите на дълбоката старост. И когато умовете им бъдат притеглени от смъртта, нищо не може да ги върне към светлината.

Радост, гняв, мъка, удоволствие, тревога, съжаление, непостоянство, твърдост, сдържаност, упоритост, прямота, дързост; музиката от празните кухни, гъбите поникващи във влагата, денят и нощта, които взаимно се сменят пред очите ни, никой не знае от къде произлиза всичко това. Така да бъде! Така да бъде! Стига и това, че имаме утринта и вечерта и това са условията, за да живеем. Без тях не бихме съществували; без нас те не биха упражнявали влияние над нищо. С това се приближаваме към основния предмет на нашия разговор. Всъщност, аз не знам какво ги прави това, което са. Изглежда те имат някакъв Истински Творец, но уви, аз не откривам и следа от него. Той може да действа – това е сигурно. Въпреки това не мога да видя образа му. Той има идентичност, но не и форма. Стоте ставни връзки, деветте отвора, шестте органа – всички действат заедно и съществуват тук [като мое тяло]. Но към коя част от тялото си би трябвало да съм привързан най-много? Би трябвало да се наслаждавам на всичките си телесни части, това ли казваш? Но трябва да има една, която да предпочитам най-много. Ако не е така, тогава всички те просто слуги ли са? Но ако всички са подчинени, тогава как успяват да запазят реда по между си? Или пък редуват ролите си на господар и слуга? Изглежда би трябвало да има Истински

[7]

故分也者，有不分也；也者，有不也。曰：“何也？”“人之，人之以相示也。故曰：也者，有不也。”

夫大道不称，大不言，大仁不仁，大廉不，大勇不。道昭而不道，言而不及，仁常而不成，廉清而不信，勇而不成。五者而几向方矣！故知止其所不知，至矣。孰知不言之，不道之道？若有能知，此之天府。注焉而不，酌焉而不竭，而不知其所由来，此之光。

故昔者于舜曰：“我欲伐宗、胥、敖，南面而不然。其故何也？”舜曰：“夫三子者，犹存乎蓬艾之。若不然而何哉！昔者十日并出，万物皆照，而况德之乎日者乎！”缺乎王倪曰：“子知物之所同是乎？”曰：“吾乎知之！”“子知子之所不知邪？”曰：“吾乎知之！”“然物无知邪？”曰：“吾乎知之！然，言之：庸知吾所知之非不知邪？庸知吾所不知之非知邪？且吾乎女：民湿寝，腰疾偏死，然乎哉？木惴栗恂惧，口（“字以”代”）猴然乎哉？三者孰知正？民食蒙，麋鹿食苻，口（左“虫”右“即”）蛆甘，耆鼠，四者孰知正味？猿口（左“右”扁”）狙以雌，麋与鹿交，与游。毛，人之所美也；之深入，之高，麋鹿之决，四者孰知天下之正色哉？自我之，仁之端，是非之，樊然淆乱，吾能知其！”

缺曰：“子不知利害，至人固不知利害乎？”王倪曰：“至人神矣！大焚而不能，河沍而不能寒，疾雷破山，振海而不能。若然者，乘支气，日月，而游乎四海之外，死生无于己，而况利害之端乎！”

瞿子乎梧子曰：“吾夫子：人不从事于，不就利，不害，不喜求，不道，无有，有，无，而游乎垢之外。夫子以孟浪之言，而我以妙道之行也。吾子以奚若？”

梧子曰：“是黄帝之所听也，而丘也何足以知之！且女亦大早，卯而求夜，而求口（左“号”右“音）炙。予女妄言之，女以妄听之。奚旁日月，挟宇宙，其吻合，

Повелител из между тях. Но независимо дали успявам да открия същността му или не, това нито добавя, нито отнема от неговата Истина.

Веднъж получил определена телесна форма, човек привиква към нея в очакване на края си. Понякога влизащ в противоречия с нещата, понякога коленичещ пред тях, той се движи по своя път като галопиращ кон и нищо не може да го спре. Не е ли трогателен? Потти се и се труди се до края на дните си, никога не достига предела си, крайно изтощава себе си и никога не знае къде да отдъхне – можеш ли да му помогнеш със съжалението си? „Все още не съм мъртъв!“ казва той, но що за благо е това? Тялото му отпада, а умът му го следва, – можеш ли да отречеш, че това е голяма злочестина? Човешкият живот винаги е бил така неизвестен. Как бих могъл да съм единственият заблуден човек, а останалите да не са?

Ако човекът следва ума, който му е даден и го превръща в свой наставник, тогава кой ще бъде без наставник? Защо трябва да разбираш промяната и чрез нея да оформяш мисленето си, преди да имаш учител? Дори и лудият си има наставник. Но ако се откажеш да следваш ума си и въпреки това държиш на своето 'вярно и невярно', все едно казваш, че тръгваш за Юе днес, а си пристигнал там вчера.⁴ Това е като да се казва, че което не съществува, съществува. Ако твърдиш, че което не съществува съществува, би останал неразбран дори и за светият мъдрец Ю, а какво остава за човек като мен!

---

⁴ Във връзка с последната глава от *Джуандзъ*, това е един от парадоксите на логика Хуей дзъ.

置其滑口（左“ ”右“昏”音），以隶相尊？人役役，人愚·，参万 而一成·。万物尽然，而以是相。予 乎知·生之非惑邪！予 乎知 死之非弱 而不知 者邪！

之，艾封人之子也。晋国之始得之也，涕泣沾襟。及其至于王所，与王同筐床，食 蒙，而后悔其泣也。予 乎知夫死者不悔其始之 生乎？梦 酒者，旦而哭泣；梦哭泣者，旦而田 。方其梦也，不知其梦也。梦之中又占其梦焉， 而后知其梦也。且有大 而后知此其大梦也，而愚者自以 ，窃窃然知之。“君乎！牧乎！”固哉！丘也与女皆梦也，予·女梦亦梦也。是其言也，其名 吊·。万世之后而一遇大 知其解者，是旦暮遇之也。

[8]

既使我与若 矣，若 我，我不若 ，若果是也？我果非也邪？我 若，若不吾 ，我果是也？而果非也邪？其或是也？其或非也邪？其 是也？其 非也邪？我与若不能相知也。 人固受其口（左“黑右“甚”音）口（外“ ”内“音”音），吾·使正 之？使同乎若者正之，既与若同矣， 能正之？使同乎我者正之，既同乎我矣， 能正之？使 乎我与若者正之，既 乎我与若矣， 能正之？使同乎我与若者正之，既同乎我与若矣， 能正之？然 我与若与人 不能相知也，而待彼也邪？”

“何·和之以天倪？”曰：“是不是，然不然。是若果是也， 是之 乎不是也亦无 ；然若果然也， 然之 乎不然也亦无 。化声之相待，若其不相待。和之以天倪，因之以曼衍，所以 年也。忘年忘 ，振于无竟，故寓·无竟。”

罔 ·景曰：“曩子行，今子止；曩子坐，今子起。何其无特操与？”景曰：“吾有待而然者邪？吾所待又有待而然者邪？吾待蛇口（左“虫”右“付”音）蚴翼邪？ ·所以然？ ·所以不然？”

昔者庄周梦 胡蝶，栩栩然胡蝶也。自 志与！不知周也。俄然 ， 口口（上“ ”下“遽”音）然周也。不知周之梦 胡蝶与？胡蝶之梦 周与？周与胡蝶 必有分矣。此之·物化。

[2]⁵

Думите не са просто вятър. Думите имат какво да кажат. Но ако това, което имат да кажат, не е неизменно, тогава казват ли в действителност нещо? Или те нищо не казват? Хората предполагат, че думите се различават от писукането на малките птички, но има ли това някакво значение, или не? На какво се основава Дао⁶, на това че ние имаме лъжа и истина? На какво се опират думите, на това, че имаме правилно и грешно? Как може Пътят да изчезне и да спре да съществува? Как могат да съществуват думите и да не са усвоими? Когато Пътят се състои от дребни постижения и думите зависят от суетната им употреба, тогава получаваме истината на Конфуцианците и Моистите. Това, което някой нарича справедливост, друг нарича неправда; това, което някой нарича зло, друг нарича добро. Но ако искаме да променим фактите в положителна посока или да ги изменим в отрицателна, тогава най-доброто средство за целта е яснотата.

[3]⁷

Всяко нещо има свое 'онова', всяко нещо има свое 'това'. От гледна точка на 'онова' ти не можеш да го видиш, но чрез разбиране можеш да го опознаеш. И така, аз казвам: 'онова' произлиза от 'това' и 'това' зависи от 'онова' – което означава, че 'това' и 'онова' взаимно се пораждат. Но където има раждане, там трябва да има и смърт; където има смърт, там трябва да има раждане. Където има допустимост, там трябва да има и недопустимост. Където се разпознава правилното трябва да може да се разпознава и грешното; където се разпознава правдата, трябва да може да се разпознава и неправдата. По тази причина мъдрецът не разсъждава така, а ярко осветява всичко в светлината на Небето. Той също разпознава 'това', но това 'това', което също така е и 'онова', както и онова 'онова', което също така е и 'това'. Неговото 'онова' съдържа едновременно правилното и грешното в себе си; неговото 'това' също съдържа в себе си правилното и грешното. И така, дали и той от друга страна има 'това' и 'онова'? Или той вече не притежава 'това' и 'онова'? Състоянието, в което 'това' и 'онова' не се откриват повече като противоположности, е фокусът в Дао. Когато този фокус бъде намерен, той освобождава. Неговото правилно тогава е безкрайно и неговото грешно също е безкрайно. И така, аз казвам, че най-доброто постижение е яснотата.

Да използваш качество, за да докажеш, че качествата не са качества, не е толкова добре, като да използваш не-качество, за да покажеш, че качествата не са качества. Да използваш 'кон', за да покажеш, че „конят не е кон“ не е толкова добре, като да използваш 'не-кон', за да покажеш, че конят „не е кон“⁸, Небето и земята са едно качество; десетте хиляди неща са един кон.

Кое е допустимо, ние наричаме *допустимо*; което е недопустимо, наричаме *недопустимо*. Пътят е направен от хората, които вървят по него; нещата са така, защото са наречени така. Какво ги кара да са така? Правенето им като така ги прави така. Какво ги прави не-така? Правенето им като не-така ги прави

⁵ Откъс [2]. Варианти на превод – с. 261.

⁶ Следва се интерпретацията на Джан Бинлин. По-старото тълкуване на Ин тук и в следващото изречение е: „От какво е скрит Дао?“.

⁷ Откъс [3]. Варианти на превод – с. 266.

⁸ Това е препратка към тезите на логика Гунсун Лун: „Белият кон не е кон“ и „Качествата не са качества в себе си и на себе си“.

не-така. Всички неща трябва да имат това, което е така; всички неща трябва да имат това, което е *допустимо*. Няма нищо, което не е така; няма нищо, което е *недопустимо*.

По тази причина, дали вземаш за пример тънкото клонче или внушителната колона, прокажения или красивата Сишъ, ироничните и съмнителното, или чудатото и странното, Дао прави от тях едно цяло. Тяхната разделеност е тяхната пълнота, тяхната пълнота е тяхната неразделеност. Няма нещо, което е или цялостно или частично, а всичко е слято отново в едно.

Само човек с голяма проникателност знае как да направи от тях едно цяло. Той не се нуждае от [категории], а всичко свежда до непроменливото. Непроменливото е полезното, полезното е удовлетворителното, удовлетворителното е успешното, и с успешното всичко е завършено. Той разчита само на това, уповава се на него и дори не съзнава, че прави това. Това е Дао.

Но да изразходваш ума си, опитвайки се да правиш нещата едно, без да съзнаваш, че те са едно преди понятията – това е 'три сутринта'. Какво разбирам, казвайки 'три сутринта'? Когато дресьорът на маймуни им подава жълъди, той казва: „получавате по три сутринта и по четири през нощта“. Това вбесява маймуните, „Добре тогава – обяснява той – вземете си по четири сутринта и по три през нощта“ Маймуните остават доволни. Реално нищо не се е променило зад думите, и въпреки това, маймуните реагират радостно или гневно. Дай им това, което искат. И така, мъдрецът изравнява правилното и грешното и поверява на Небето хармонията. Това е вървене по два пътя.

Прозрението на мъдрите мъже от древни времена е изминало дълъг път. Колко далече е стигнало то? До точката, в която някои стигнали до извода, че нещата никога не са съществували – следователно до края, където нищо не може да бъде добавено.

Техните последователи обаче сметнали, че нещата съществуват, но не признавали границите помежду им. Онези на по-следващият етап смятали, че границите съществуват, но не различавали правилното от грешното. И тъй като се появили правилното и грешното, Дао било нарушено, и тъй като Дао било нарушено, Любовта достигнала пълнотата. Но действително ли съществуват неща като нарушаване и завършеност?

[4]⁹

Съществува завършеност и нарушена цялост; Джао, който свири на лютня е пример за това. Съществува не-завършеност и не-нарушена цялост – Джао, който не свири на лютня е пример за това.¹⁰ Джао Уън свирел на своята лютня, диригентът Гунсъ Лун дирижирал с палката си, Хуейдзъ стоял облегнат на писалището си. Познанието на тримата се доближавало до пълнотата. И тримата били изкусни и вещи, и затова славата на имената им се предавала през вековете. Само в желанията си се различавали от него [истинския мъдрец]. Всичко, което пожелавали, се опитвали да определят ясно. Това, което не било ясно определено за него, те се опитвали да доведат до пределна яснота, и така стигнали

⁹ Откъс [4]. Варианти на превод – с. 272.

¹⁰ Джао Уън е бил прочут изпълнител на лютня. Но и най-доброто изпълнение, на което бил способен е само бледо и частично отражение на образцовата музика. Резултатът в този случай е изпълнение с нарушена хармония и принижено качество, точно както и частта от Дао, в който се появява любовта, е с нарушена цялост, поради появата на човешките вкусове.

до глупостта да спорят за 'твърдото' и 'бялото'.¹¹ Синовете им също обrekli целия си живот на бащините си теории, но и до смъртта си не успели да ги завършат.

Може ли да се каже за тези мъже, че са постигнали пълнота? Ако е така, тогава всички останали сме я постигнали. Или не може да се каже, че са постигнали пълнота? Ако е така, тогава нито ние, нито някой друг някога са я постигнали. Факела на хаоса и съмнението – това е, което мъдрецът управлява.¹² И така, той не борави с нещата, а ги свежда всички до едно. Това значи да се използва яснотата.

[5]¹³

Смятам да изкажа едно твърдение. Не знам дали то спада към някаква категория твърдения на други хора. Но независимо дали спада към такава категория или не, то със сигурност спада към някаква категория. И в тази връзка то не е по-различно от нечий твърдения от същата категория. Така или иначе, нека се опитам да формулирам моето твърдение.

Има начало. Има още не започване на началото. Има още не започване на започване на началото. Има битие. (букв. „има 'има'“, кит. *йоу 有*). Има небитие (букв. „има 'няма'“, кит. *у 无*). Има още не започване на небитието. Има още не започване на още не започването на небитието. Има битие и небитие. Но между това битие и небитие, аз не знам наистина, кое е битието и кое е небитието.

Току-що аз казах нещо. Но не знам дали това, което казах действително казва нещо или нищо не казва.

На света няма нищо по-голямо от върховете на есенната коса, дори и планинският връх Тай изглежда малък. Никой не е живял по-дълго от мъртвото дете, дори Пънсу е умрял млад.¹⁴ Небето и земята са родени по времето, когато съм се родил и аз, а аз и десетте хиляди неща сме едно.

Ние вече сме станали едно, така че как мога да твърдя каквото и да е? Но аз току-що казах, че сме едно, така че как да не мога да кажа нещо? Едното и това, което казах за него, правят две, а две и оригиналното първо правят три. Ако продължим по този начин, тогава даже и най-добрият математик не може да каже докъде ще стигнем, а какво остава за един обикновен човек.

Ако чрез движение от несъществуващо към съществуващо стигаме до три, колко далече ще стигнем, ако се движим от съществуващо към съществуващо? По-добре е да не се движим, а да оставим нещата да бъдат!

[6]¹⁵

Дао никога не е познавало граници; речта постоянно се променя. С въвеждането на 'това', се появяват границите. Нека ти кажа какво са границите.

¹¹ Логиците Юлан Фън и Кунсър Лун прекарвали много време в обсъждане на връзката между свойствата 'твърдо' и 'бяло' и това, към което те се отнасят.

¹² Той приема нещата такива, каквито са, макар че за обикновения човек, който се опитва да наложи ценностите си, нещата изглеждат неподредени и изпълнени със съмнение, и се нуждаят от проясняване.

¹³ Откъс [5]. Варианти на превод – с. 281.

¹⁴ Вярвало се е, че кичурите косми от животинска косина са израствали изключително лъскави през есента; следователно 'върховете на есенната коса' е израз за нещо изключително малко. Пънсу, китайският Матусал, се появява по-горе в текста.

¹⁵ Откъс [6]. Варианти на превод – с. 289.

Има ляво, има и дясно, съществуват теории и дебати, разделения и различавания, има съперничество и надпревара. Това са Осемте качества.¹⁶

Отвъд шестте области¹⁷ (небето, земя и четирите посоки) на света съществува мъдрецът, но не теоретизира. Вътре в шестте области той теоретизира, без да обсъжда. В древния текст за Пролетта и Есента¹⁸, записки на царете от далечни времена, мъдрецът обсъжда, без да различава. И така, тези, които разделят, не успяват да разделят; тези, които различават, не успяват да различат. Какво означава това, ще попиташ ти? Мъдрецът обхваща нещата. Обикновените хора прокарват различия между тях и парадират с тях пред другите. И така, ще кажа, че онези, които разграничават, не успяват да прогледнат.

[7]¹⁹

Великото Дао е безименно. Великите Различия са неизговорими. Великата Щедрост не е човеколюбива. Великата Смиреност не е унижение. Великата Дързост не напада. Ако Пътят е ясно очертан, това не е Дао. Ако различията са облечени в думи, думите няма да се окажат достатъчни. Ако благотворителността има постоянен обект, тя няма да бъде универсална. Ако съдържаността е прекалено ограничаваща, на нея не може да □ се има доверие. Ако дръзкото поведение премине в нападение, то няма да бъде пълноценно качество. Тези пет добродетели се нареждат в кръг, но те се стремят към квадрат.²⁰

Разбирането свършва тогава, когато се сблъска с неразбираемото. Кой може да разбере различия, които са неизказуеми, Дао, който не е път? Ако някой може да разбере това, той би се нарекъл Съд на Небето. Изливаш в него, а той никога не се напълва; отливаш от него, а той никога не се пресушава; така и не се знае откъде идва съдържанието му. Това е Сенчестата Светлина²¹.

В древни времена Яо казал на Шън:

– Искам да нападна владетелите на Дзун, Куай и Сюао. Даже когато стоя на своя трон, тази мисъл не ми дава мира. Защо това е така?

Шън отговорил:

– Тези трима владетели са само дребни обитатели на плевелите и храсталаците. Защо е това прояждащо те желание? Преди много време десетте слънца изгряли едновременно и десетте хиляди неща се оживили. А колко по-велико е качеството в сравнение с тези слънца!²²

Ние Цюе запитал Уан Ни:

– Знаеш ли с какво всички неща се съгласуват (по отношение на правилното)?

¹⁶ Много коментатори и преводачи се опитват да дадат на думата 'дъ' някакво по-различно значение от обикновеното му значение на качество в този контекст. Но аз смятам, че Джуандзъ преднамерено пародира етическите категории на последователите на Конфуций и Моистите.

¹⁷ Небето, земята и четирите посоки са считани за съществуващия свят.

¹⁸ Вероятно е препратка към летописите *Пролети и Есени*, а историята на държавата Лу се счита, че е била написана от Конфуций. Но това може да бъде и общ термин за хрониките на различните феодални държави.

¹⁹ Откъс [7]. Варианти на превод – с. 294.

²⁰ Всички в нормално състояние са завършени (кръгли), но могат да станат „квадратни“, т. е. да се наруши свършеното, пълното.

²¹ Или според друго тълкуване, 'Скъпоценната Светлина'.

²² Тук 'качество' следва да се разбира в добрия смисъл на силата на Дао.

- Как бих могъл да знам това?
- Знаеш ли, че не го знаеш?
- Как бих могъл да знам?
- Тогава нищо ли се знае за нещата?
- Как бих могъл да знам това? Но представи си, че се опитвам да кажа

нещо. Какъв е начинът да разбере, ако кажа, че знам нещо, дали наистина знам? Какъв е начинът да узная, дали ако кажа, че не знам нещо, аз действително не го знам? Затова нека ти задам няколко въпроса. Ако човек спи на влажно място, гърбът го заболява и резултатът е схващане. Но дали същото се отнася и за щипока? Ако той е уплашен и трепери от ужас на дърво, дали същото се отнася и за маймуната? Тогава кое от тези три създания знае кое е подходящото място за живеене? Хората се хранят с месото на тревопасни и зърноядни животни, еленът се храни с трева, стоножката намира змийското месо вкусно, а ястребите и соколите се задоволяват с месото на плъховете. От тези четири създания кое знае какъв вкус трябва да има храната? Маймуните се събират с маймуни, еленът се сдвоява със сърната, а рибата ухажда риба. Хората твърдят, че Маоцян и Девойката Ли били красиви мъж и жена, но ако ги види рибата, ще се потопи до дъното на потока, ако птиците ги съзрат, ще отлетят далече, и ако елените ги видят, ще се втурнат в бяг. От тези четирите, кое знае как да определи какво е красота в този свят? Това, което виждам е, че нормите на щедростта и справедливостта и пътищата на правилното и грешното са напълно безнадеждно заплетени и хаотично смесени. Как бих могъл да знам нещо за тези разграничения?

Ние Цюе запитал:

– Ако ти не знаеш кое е полезно и кое е вредно, тогава дали Съвършеният човек също не знае нищо за тези разграничения?

Уан Ни отговорил:

– Съвършеният Човек е богоподобен. Въпреки че големите езера блестят ослепително, те не могат да го заслепят; въпреки че великите реки замръзват, те не могат да го вкочанят. Макар че светкавици разсичат хълмовете и виещи ветрове вълнуват морето, те не могат да го сплашат. Човек, като този язди облаците и мъглата, прескача слънцето и луната и броди отвъд четирите морета. Дори животът и смъртта нямат власт над него, какво да кажем за правилата на печалбата и загубата!

Цю цюедзъ казал на Чан Удзъ:

– Чувал съм Конфуций да казва, че мъдрецът не се занимава с нищо, не преследва ползата, не избягва болката, не се наслаждава на това, че е търсен, не следва Дао, не казва нищо, даже когато говори, казва нещо, даже и когато нищо не казва, странства далеч от суетата и пошлостта. Самият Конфуций смята това за диви и лекомислени думи, въпреки че аз смятам, че те описват хода на загадъчното Дао. Какво мислиш за тях?

Чан Удзъ отговорил:

– Дори Жълтият Император би се възмутил, ако беше чул тези думи, как очакваш Конфуций да ги разбере? Нещо повече, ти прекалено прибързано правиш преценката си. Виждаш яйце и очакваш да чуеш първи петли, виждаш арбалет и си мислиш за печен гълъб. Ще се опитам да ти кажа безразсъдни думи и искам да ги изслушаш безразсъдно. Как ще стане това? Мъдрецът се уповава на слънцето и луната, обгръща вселената, слива се с нещата, оставя неяснотата и хаоса непокътнати и наблюдава робите от своята висота. Обикновените хора се

напрягат и се борят, мъдрецът е немислещ и бездеен. Той пребивава в десет хиляди епохи и постига простотата в целостта. За него всичките десет хиляди неща са това, което са и затова се съдържат едно в друго.

– Как мога да знам, че да обичаш живота не е самоизмама? Как мога да знам, че в омразата към смъртта не съм като онзи, който, напуснал дома си в младежка възраст, забравил обратния път назад?

Ли била дъщеря на пазача на границата на страната Ай²³. Когато за първи път била взета като пленница и отведена в страната на династията Дзин, тя плакала толкова дълго, че сълзите попили в яката на робата □. Но след известно време, когато се преселила в палата на владетеля, дележала с него ложето му и се хранела с вкусните ястия от масата му, тя започнала да се чуди защо изобщо е плакала някога. Как мога да знам дали мъртвите не се питат защо изобщо някога са копнели за живота си?

Този, който жадува да пие вино, може би тъжи, когато настъпи сутринта; този, който ненаситно риде, може би тръгва на лов, когато сутринта настъпи. Докато все още спи, той не знае, че това е сън, и сънувайки, може да се опита да изтълкува съня си. Едва когато се събуди, узнава, че това е било сън. И един ден настъпва великото пробуждане, когато всички узнаваме, че това е било голям сън. При все това, глупавите вярват, че будуват, напрегнато и оживено си придават вид, че са наясно с нещата. Един наричат владетел, а друг – говедар – какво дълбоко невежество! Конфуций и ти, вие двамата сънувате; и когато казвам, че ти сънуваш, аз също сънувам в този момент. Думи като тези олицетворяват Най-голямата Заблуда. Даже и така да е, след десет хиляди поколения ще се появи велик мъдрец, който ще разгадае тяхното значение, и все още ще изглежда, като че ли той се е появил с удивителна бързина.

[8]²⁴

Да предположим, че аз и ти спорим. Ако ти си надделял в аргументите си над мен, то тогава дали по необходимост ти си правият, а аз неизбежно греша? Ако аз съм победителят в този спор, а не ти, дали по необходимост аз съм правият, а ти непременно греша? Дали някой от нас е прав, а другият неправ? Ако ти и аз не знаем отговора, то тогава другите хора са обречени на тъмнина повече от нас. Кого да изберем да реши кое е правилното? Да вземем ли някой, който е с твоите убеждения да решава? Но ако предварително е съгласен с теб, как тогава ще отсъди справедливо? Дали да вземем някой, който мисли като мен? Но ако вече е на моето мнение, как ще отсъди справедливо? Да вземем ли някой, който не споделя нито моето, нито твоето мнение? Но ако не споделя нито едно мнение, как може той да реши? Да вземем ли някой, който е съгласен с двама ни? Но ако вече е съгласен с двама ни, как може той да отсъди? Очевидно тогава, нито ти, нито аз, нито някой друг може да знае отговора. Трябва ли да чакаме още някой?

Но да чакаме различни мнения да отсъждат за други, е същото като да не чакаме нито един от тях. Съгласувай ги тогава с Небесната Еднаквост, остави ги на техните безкрайни промени, и така изживей годините си. Какво разбирам под

²³ Тя е била отвлечена в пленничество от Херцог Сиен от царство Дзин през 671 г. пр. Хр. и по-късно станала негова жена.

²⁴ Откъс [8]. Варианти на превод – с. 298.

съгласуване с Небесната Еднаквост? Правилното не е правилно; 'така' не е 'така'. Ако правилното бе наистина правилно, то щеше да се различава така ясно от неправилното, че не би имало нужда от спор. Ако 'така' бе наистина 'така', то би се различавало така ясно от 'не-така', че не би имало нужда от спор. Забрави годините, забрави границите. Скочи в безграничното и го направи свой дом!

Пенумбра казал на Сянката:

– Преди малко се разхождаше, а сега стоиш неподвижно; преди малко седеше, а сега стоиш изправен. Защо е тази липса на независимо действие?

Сянката отговорил:

– Трябва ли да очаквам нещо, преди да стана като него? Дали това, което аз очаквам, също очаква нещо друго, преди да стане като това, което е? Дали очаквам люспите на змията или крилата на цикадата? Как да разбере защо е така? Как да разбере защо не е така²⁵?

Веднъж Джуан Джоу сънувал, че е пеперуда – пеперуда, която прелитала бързо, пърхайки с крилца; била щастлива и правила това, което □ харесва. Тя не знаела, че е Джуан Джоу. Внезапно се събудил, и ето че бил ясно и несъмнено Джуан Джоу. Но той не знаел дали е Джуан Джоу, който сънувал, че е пеперуда, или пеперуда, която сънува, че е Джуан Джоу. Между Джуан Джоу и пеперудата трябва да има някаква разлика! Това се нарича Преобразяване на Съществата.

---

²⁵ Т. е., за обикновените хора сянката изглежда е зависима от нещо друго, за да се придвижва, точно както змията зависи от своите люспи (съгласно китайското убеждение), а цикадата зависи от крилата си. Но дали такива причинно-следствени възгледи за действието действително са от значение?